

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора Савчина Мирослава Васильовича на дисертацію Матласевич Оксани Володимирівни «Психологія розвитку педагогічних здібностей у контексті культурно-історичної парадигми українських вищих навчальних закладів XVI-XVIII століття», представлену на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Сучасне суспільство ще не достатньо усвідомлює важливу роль вчителя у вихованні майбутніх поколінь своїх громадян. Проблема розвитку педагогічних здібностей, їх ролі у професійній діяльності педагога сьогодні як ніколи раніше потребує переосмислення не лише у контексті специфічних викликів сучасності, а й у розрізі збереження концептуальних підвалин традицій української освіти. Відчуженість між типовим учителем радянської і пострадянської епох (не за віком, а за зasadами професійної підготовки) та сучасними дітьми очевидні. Педагогу теперішнього дня важко протиставити щось розважальному контенту, доступному учневі в кожну хвилину, гаджети наразі виграють битву за увагу і навіть повагу дітей. Несформованість (чи радше втрата) якраз української традиції підготовки педагогів зумовлює невиразність, невпевненість, розгубленість, захисну позицію вчителів, незадоволеність дітей та батьків процесом освіти. Тож тема дослідження дисерантки справді є актуальною і не викликає сумніву, а, навпаки, викликає живий науковий інтерес.

Поряд з ґрунтовним аналізом та переосмисленням вітчизняної і закордонної літератури з теми дослідження, в дисертації представлене обґрунтоване емпіричне та експериментальне дослідження. Кількість і багатоплановість застосованого методичного інструментарію вражає, математико-статистична обробка даних здійснена на високому фаховому рівні, матеріали емпіричного дослідження подано в належному обсязі, з високим рівнем систематизації, аналізу та узагальнення. Інтерпретація отриманих коефіцієнтів кореляцій та показників не викликає сумнівів. Весь цей масив наукової інформації добре структуровано, що дозволяє користувачу ґрунтовно

розібрatisя у методиці, організації, результатах дослідження, їх зв'язку зі знахідками інших науковців.

У дисертації систематизовано результати дослідження провідних українських та закордонних авторів щодо природи та структури загальних і спеціальних здібностей, виокремлено підходи до їх вивчення, на основі чого розмежовано поняття «педагогічні здібності» від інших суміжних йому. Запропоноване визначення досліджуваного феномена відображає чітку та цікаву концепцію авторки, міцно базовану на здійсненому теоретико-методологічному аналізі.

Дисеранткою чітко представлено процес і результати опрацювання проблеми детермінант того чи іншого рівня та структури педагогічних здібностей. На основі аналізу, узагальнення, систематизації, творчого переосмислення запропоновано декілька цікавих підходів до аналізу, зокрема проактивних та реактивних чинників розвитку педагогічних здібностей, що суттєво додають до розуміння задуму дисертаційного дослідження. Заслуговує уваги також й емпірична розвідка, висвітлена в цій частині роботи, що дала змогу з'ясувати очікування учнів та їх батьків від педагога і має потенціал зблизити ці два, а може й три центри взаємодії в освітньому процесі. Виділення особистісних корелятів педагогічних здібностей постає як обґрунтоване матеріалами, що розміщені у першому і другому розділах. Визначення чітких критеріїв рівневої ієрархії здібностей до педагогічної діяльності на основі диференціації й інтеграції складових у їх структурі, зв'язку з особистісними смыслами і рівнем суб'єктності є суттєвим результатом цієї частини дослідження.

Аналіз проблеми «педагогічних здібностей в контексті культурно-історичної парадигми українських закладів вищої освіти XVI – XVIII століття» спонукає переосмислити надбання сучасної психолого-педагогічної науки у контексті мудрості, глибини, освіченості, візії інтелектуалів Острозької та Києво-Могилянської академій. Авторка розвиває і конкретизує думку щодо духовно-моральної складової здібностей до педагогічної діяльності,

представляє обґрунтоване уявлення про механізми розвитку та посилення цієї складової; ретельно пропрацьовано поняття «діяльна любов» як результату розвитку духовно-моральної складової педагогічних здібностей. На основі узагальнення усіх трьох попередніх розділів роботи запропонована концептуальна модель розвитку педагогічних здібностей завдяки обґрунтованості її складових попередніми висновками не викликає заперечень, а лише викликає інтерес щодо того, як вона узгоджується з емпіричними даними.

У дисертації досить повно висвітлено методичні засади та результати емпіричного дослідження педагогічних здібностей. Варто зазначити, що вибірка дослідження адекватна за складом та кількістю, дозволяє порівнювати різні експериментальні групи педагогів. Авторкою виокремлено показники педагогічних здібностей, обґрунтовано змінні емпіричного дослідження та спосіб їх вимірювання. Виявлено рівні розвитку різних компонентів у досліджуваних вчителів і структуру педагогічних здібностей у підвибірках, встановлено, що остання змінюється зі стажем освітньої діяльності. На основі емпіричних даних авторка виокремлює детермінанти успішності діяльності педагога з точки зору структури його педагогічних здібностей.

Запропонована програма розвитку педагогічних здібностей, ґрунтуючись на християнсько-психологічних ідеях викладачів українських закладів вищої освіти XVI – XVIII століття та на результатах здійсненого емпіричного і теоретичного дослідження, разом з результатами її апробації на вибірці педагогів. Особливий акцент у програмі зроблено на активізацію проактивних чинників розвитку педагогічних здібностей. Застосовані процедури експериментального дослідження дозволили дисерантці дійти висновків про те, що робота з усвідомленням цінностей та місії педагога, розвиток рефлексивності, діалогової позиції, вільного самовираження та творчої активності призводить до кількісних (зростання показників) і якісних змін (zmіни в структурі) педагогічних здібностей.

Особливо цінним у змісті роботи вважаємо виокремлення духовно-морального компоненту педагогічних здібностей, з'ясування його місця в структурі педагогічних здібностей, пропонуванні способів посилення цієї складової. Цей та інші представлені результати теоретичного, емпіричного, експериментального досліджень досить повно обґрунтують загалом непопулярну за кордоном тезу про зв'язок здібностей з особистістю, що зумовлює новизну й унікальність цієї роботи у контексті передових традицій української психологічної науки.

Загалом можна констатувати, що мети дослідження досягнуто, завдання виконано, висновки чіткі й обґрунтовані та відображають свою чіткістю ясність наукової позиції дисертантки. Варто окрім відзначити масштабність дослідження, наявність належної кількості публікацій результатів, отриманих на різних етапах реалізації наукового проекту.

Звісно, робота викликає жвавий інтерес та заоочує до подальшого осмислення, тож окреслимо ті аспекти дослідження, що здаються дискусійними:

1. Як показують останні дослідження, найбільшого успіху досягають особистості, які мають необхідний рівень власне духовного потенціалу, емоційного інтелекту та самоефективності. Про це згадано і в роботі на с. 50-51. У цьому контексті вважаємо, що було б доцільно включити згадані феномени до виділеної дисертанткою групи особистісних чинників розвитку педагогічних здібностей.

2. Дещо надлишковим, на нашу думку, є розгляд у розділі 2 особистісних корелятів та діяльнісних маркерів педагогічних здібностей. Вважаємо, що було б доречніше перенести ці положення науковців до 1-го розділу роботи, зокрема, доповнивши характеристики виокремлених складових педагогічних здібностей.

3. Досить цінним є виокремлення у структурі педагогічних здібностей духовно-моральної складової, до якого авторка зараховує моральні якості, прагнення до самовдосконалення, інтелігентність і релігійність. У зв'язку з цим виникають питання: чи є релігійність (а точніше духовність) основним

показником духовно-морального компоненту педагогічних здібностей?, чи можуть нерелігійні особистості бути добрими педагогами та досягати успіху у педагогічній діяльності?, яка роль інтелігентності у структурі педагогічних здібностей? У роботі не вистачає коментарів щодо цього.

Утім, висловлені зауваження не применшують цінності роботи, швидше спонукають до розгортання нової наукової дискусії. Внесок дослідження у цілісне осмислення педагогічних здібностей не викликає жодних сумнівів. Інтеграція досвіду мислителів Острозької та Києво-Могилянської академії XVI-XVIII століття у осмислення теми задає вектор формування властиво української концепції майстерного педагога. Дослідження є самобутнім, затребуваним, перспективним і дозволяє констатувати, що дисертація «Психологія розвитку педагогічних здібностей у контексті культурно-історичної парадигми українських вищих навчальних закладів XVI-XVIII століття», подана на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія, є цілісною, завершеною, самостійною працею. Структура, композиція, мова, стиль та оформлення дисертації відповідають вимогам до відповідних наукових робіт, затверджених постановою КМУ №567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р.), що висуваються до докторських дисертацій, а її авторка – Оксана Володимирівна Матласевич заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора психологічних наук зі спеціальністі 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри психології

Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

М.В.САВЧИН

